

posestnikov. In vendar ni bil do kraja kmet. Vzdignil se je iz kmečkih proletarcev, se zato toliko prej oprjel marksizma in tako seveda tudi prej kritično spregledal kmečko stvarnost. Ni je znal olepševati ali zabrisavati in je tudi ni hotel. Kmet je trezen realist, ali Prežihov realizem je še drugače kritičen. Pa tudi njegov naturalizem je daleč od kmečke zadržanosti v teh rečeh in je zanimivo, da se je vnel zanj izobraženec iz mesta, ne pa kmet. Mimogrede bi omenil še dobro pripombo nekdanjih vojakov, da so resnični opisi s fronte, ne pa prezavedno govorjenje junakov Doberdoba — ki se pač da razložiti s pisateljevimi idejnimi poudarkom.

V zborniku beremo, kako je Prežihov Voranc sprejel popravke Antona Vodnika, ki so res zboljšali njegov jezik. Tam je povedano, da na priliko imovina ni domača beseda, drugje v knjigi pa so že pozabili na to. Če je pisatelj poznal naravo, bi tudi tukaj lahko zavrgli prirodo in pridevnik prirodni, zraven pa še vrsto podobnih slabosti, kakor: je podvzel, pustili smo izdelati primeren futral, težkoče, predel, obdržali so posestvo... obdelano od njih samih ali pa od družine, doprinesiti, v ostalem (namesto drugače, sicer), ostali (drugi), povratek, protimnenje, slično, neumorno, smoter, lik (lepo število jih je, kakor da je naša literarna znanost zgubila spred oči slovensko podobo in postavo), vodi ljubezen z ženo, ljubavni (danes vendarle zastarelo) motivi, zgodovinsko veren (zvest), okolnosti, vzhičenje (tudi že zastarelo), zapreke, dovršiti križev pot, bodočnost, podvig (drugje že skoraj zginil), tajinstven, proglašitev, ukinitiv, doprinesiti, poreklo, prekinjati, temu ni tako, stvoriti zvezo, pridvignjen(!), smatrati, obratno, zametek, tretiranje, pester, pestrost, pa tudi pejsaž za podobo pokrajine bi lahko mirno pustili hrvaški literarni znanosti. Ne bi smele ostati tudi take šibkosti kakor: brez resona (raison? 348), dramatičnosti trenj (dramatična trenja) pa še ta in oni nerodni in nejasni stavek ali naslov *Moje misli o Samorastnikih*, ker bi dosti bolje stalo samo: *Samorastniki*. Res je, da se loči pisanje od pisanja in da je v boljših obravnavah tako blago redko nasejano. Brez njega in še brez nekaterih prej omenjenih slabosti pa bi bil zbornik še bolj imenitno branje.

Njegovi sodelavci so že tako ž njim opravili nemajhno delo, ki je vredno priznanja, toliko bolj ker bi podobnega od drugih še zlepa ne mogli učakati. Res, da jih je moglo mikati raziskovanje okoli takega pisatelja, kakor je Prežihov Voranc, res je, da se jim je tukaj ponujalo dosti še neobdelanega, pa danes vendarle še precej dostopnega sveta. Ali nekateri so gotovo prav ob teh dognanjih začutili, koliko je še dela tukaj in drugje, in se ne bodo ustavili. Delo za zbornik, ki ga je organizirala urednica, je bilo šola, ki njenega pomena ne moremo prezreti.

Lino Legiša

WILLIAM SHAKESPEARE, HENRIK IV.

Delo je prevedel Matej Bor (Slovenska Matica 1957) in je imelo v gledališču velik uspeh, ne najmanj po zaslugi prevoda. Igralci pravijo, da se dajo Borovi peterostopni jambi gladko govoriti, saj so voljni, prožni in brez trdot. Tudi poslušalci so imeli od igre pravi užitek, ker jim ni bilo treba z muko luščiti pomen iz zapletenih period. Preprost izraz je zares lepa prednost tega prevoda.

Vsekakor je slovenski blanverz z Borom dobil svoj dokončni obraz. Pretežna večina stihov teče po jambski shemi: *In zdaj vojsko bo tréba rãzdeliti*. Vendar bi dosledna raba čistega jamba peljala v dolgočasno enoličnost, včasih razbitje ritma doseže brez primere več: pritegne poslušalčevo pažnjo, ki jo monotonost grozi uspavati, in dá poseben poudarek: *Vôjna ne bó več nož, ki tebe vreže*. Razumljivo je, da se to največkrat zgodi v prvi stopici: *Lástnih otrók in njenih polj ne bo*. — *Sédite, Percy, vrlí moj Vihrač!* — *V hrúšcu in trúšcu bratomornih bitk*. Redkeje nahajamo tako razbitje ritma v ostalih stopicah: *V rešitev nášo pred štírinájst sto léti*. — *Zakáj tá, ki prinésel je novico*. — *Od bojne víhre vés zbit in upéhan*. — Celó spondeji ne zvené neprijetno, kadar izražajo tehtno stvar: *Povejte, kaj je náš svet snoči sklenil!* — *Králj, ki vé dôbro, kaj nam je dolžan*. — *Le nič strahú, náši jim bodo kos*. — *Ko je králj pálico vrgel vstran*. Sinicezo uporablja Bor dokaj zmerno,

čeprav je spajanje nepogrešljiv pomoček slovenskega blankverza: *Trikrat sta si odpočila, trikrat pila.* — Slovesno se odpovem vsem drugim mistim. — *Da jih darujemo tople in krvave.* Pomanjkljivi verzji so zelo zelo redki: *In z njimi vašo govorico bogatil* (A, III 1; šest stopic!) — *Najžlahntnejša kri, kar je bom našel* (A, V 2; najbrž škratova pomota). — *S svojo kovino prekalil je čete* (B, I 1; pravilen je samo poudarek *prekalil*, potemtaker imamo 4 daktila).

Kdor nima ušesa za tančine govorce, naj se ne loti prevajati tako zahtevno delo, kakršno je Henrik IV. Bor je bil nalogi več kakor kos. Koliko je našel odenkov, od plemenitega, privzdignjenega kraljevega govora pa do nizkega žargona krčmaričinega ali hlapčevega, je mogoče ugotoviti šele po nadrobnem študiju. Saj ima za svoje osebe cel register tonov! Ne govore enako vsi, ki govore v verzih, pa tudi falstaffovščina ima svoje stopnje.

Pesniška mesta kažejo čudovite metafore in sočne primere: *Pogoltna žrela te zemlje ne bodo mazala svojih ustnic več s krvjo lastnih otrok in njenih polj ne bo oral več boj.* — *Ravnal bom res kot kralj, ne več po čudi kot olje gladki, mehki kakor puh.* — *Bistri Severn je brž odšumel tja med drhteče ločje in kodrasto glavo skril v votli breg.* — *Da mi plete bič maščevanja iz mojih lastnih žil.* — *Ne boste več soparni meteor, prikazen groze in oznanjevalec gorja, ki čaka nerojene dni.* — *Cunje tega punta ozaljšate z varljivim lišpom.* — *V njegovih skrinjah pa žvenklja praznina in votla revščina.* — *Pa zlezi ti skrivaj v srce častitemu prelatu!* Pravi biser je kraljev monolog o spancu (B, III 1).

O Percyju pravi žena: »Hlastni govor, ta njegova hiba.« Takšnega ga je podal tudi prevod. Percy je nepoetična moška narava, pravi vihrač, ki iz njega kar bruha elementarna strast. Prav tak mu je jezik, tudi če govori v verzu: *Naj se igram zdaj s pužami in tepem z ustnicami? Ah, ne! Nosovi bodo zdaj krvavi.* — *Klobuštranje, da bi iz kože skočil.* — *Rajši grem otepat sir in česen v kakšen mlin.* *Pusti sladko pečene vzkljike pilharjem nedeljskim in baržunastim matronam.* Se teže je s kraljevičem. Pri očetu mu je jezik plemenit in vzvišen, v pogovoru s pivskimi bratci sicer rabi krepke izraze preproste govorce, a slog in skladnja še zmerom izdajata vpliv visoke družbe.

Bor skorajda prebije brez slovanskih izposojenk (ki so sicer tako značilne za jezik naših pesnikov), čeprav bi jih smel rabiti. Našel sem samo tele: *opremljen kakor kralj* (opravljen); *utvara* (slepilo); *si ne utvarjam* (se ne slepim); *zrcalo* (ogledalo); *prisoten* (navzočen); *nečak* (stričnik); *javljam, podel, lebdeti.* S posebnim namenom rabi *smel* poleg *drzen*: *Mlad pa drzen, smel kakor on.* Vidi se, da daje pojmu drug pomenski obseg, saj pravi: *Smelosti pravite predrznost.* V pogovoru s sodnikom poleg onikanja nalašč položi Falstaffu v usta *nujne posle* (= opravke). Tudi prinese Pistol veselo *vest*, vtem ko vsi drugi govore o *novici*. Pistolov jezik je namreč nalašč učeno karikiran.

Sedaj pa k mikrokozmu. Sam ne vem, kdo je v njem bolj užival, ali kraljevič ali Shakespeare ali Bor. Že priimki te vesele družčine, te bratovščine sv. Zmikavta in sorodnikov, so cekina vredni: sir *John Trebušnik*, *John Trlica*, gospa *Putka Tutka*, mojster *Gumpec*, *Škripačeva* kapela, gospa *Furija*, cipa *Dolči Solznodolska*, *Pistol*, natakari *Francl*; zlasti v nepreprekljivem nabornem prizoru sodnik *Puhle* in boter *Molk*, Jurij *Lakota*, *Pezdetov Francl*, *Samson Komar*, stari *Večnik* in naborniki *Plesnivec*, *Senca*, *Bradavica*, *Slabe*, *Bikec* — sama mnogopovedna imena. Seveda si ta gospoda sme privoščiti več kakor pogovorni jezik: mastne kletvice in sočne vzdevke, krepke primere in zgovorne rečenice. O muza, zatisni sramežljiva ušesa, ko se zmerjajo *poba*, *barigla*, *vampež*, *teleben*, *falot tvoje sorte*, *kmetavz*, *kanalja*, *gosenica zajedalska*, *prekleti pesjan*, *prismuk*, *pijandura*, *šleva*, *smrdljivi arnik*, *pilhar*, *pobalin*, *fantalin*, *vatelček krojaški*, *ti fičafajček*, *pohan čuk*, *špiceljček*, *lump*, *barabon*, *pankrt*, *cipa*, *šentmartinska požrtija*. Purist naj se stran obrne, ko sliši z odra *gnada*, *oštarija*, *kiklica*, *kamižola*, *tron*, *pošlatati*, *gavge*, *ohcet*, *korajža*, *špas*, *kompanjon*, *koreta*, *lušno*, *flinta*, *francoska muzika*, *obrajtati*, *koštati*, *kumrn*, *vse od njene branže*, *ja tisti*. Krepki, naravnost iz ljudskega govora so vzeti izrazi *gromozanske laži*, *začopatiti*, *onegaviti*, *rabutati*, *opetnajstiti*, *ojehtana*. Rečenic bi nabral celo rešto: *kaj cvenka v žepu*; *zna pobirati stopinje*; *se bojo vešala šibila* (ti ljudje ne pravijo bodo!); *sir John se ne suši od lakote*; *nas potegnejo iz kaše*; *še podlasci ne roji po glavi toliko muh*; *daj me na derež*

ali na vse natezalnice tega sveta; posušil sem se kakor gambovec čez zimo; popravi svojo fasado (nosl!); ima v sebi srca komaj za buciko; so jim dali vetra; sfašira kot zrezek; na kant priti; kar pritisnite ga; čavsniti po kom; razmigati vojaško spretnost; na kvantarske viže prepevati. Pa tisti čudoviti domislek o škornjih iz narodovega blagra! Pa držijo vodo na slabih potih? Brez skrbi, sama pravica jih je podmazala. Resnično, tu je ostvarjen naš žargon.

Tudi v tej nizki govorici so tančine. Kadet Poins ne more zatajiti plemenitega rodu, sir John v sili uporablja celo knjižne besede, Pistol govori kar učeno, boter Molk je kmečki očanec, sodnik Puhle po starčevsko gostobeseden. Po svoje je izdelan krčmaričin jezik. Ne mislim samo na napačno rabo tujk (je kolerabična, famelarna, fanatično visok, levopardova glava), marveč na onikanje in podobno. Kar čakal sem, kdaj bom naletel na značilno rabo: *Saj ste se ga pošteno nasrkala*. Tudi besedni red je ljudski: *Da mi v kremplje pade* (ne: pade v kremplje).

Pri ti priložnosti naj omenim Shakespearu tako priljubljene besedne igre. Bor jih je neprisiljeno, nekatere prav mojstrsko podal: *Še preden si se zamaknil v molitev, misliš, kako bi kaj zmaknil*. — *Glave si rešimo samo tako, da to oblast postavimo na glavo*. — *Ce Percy je še živ, dobi pač meč v »persi«*. — *Ker se je ostanek tvojega nizozemlja zganil in te spravil še ob zadnje nizozemsko platno*. — *Saj si ves zatekel. Ker sem se zatekel k tebi*. — *Ti si točaj. Gotovo, ker te potočim po tleh*. — *Tako, damski krojač, zdaj si zašit* (morda bi bila še povednejša stara domača beseda *šivač*). — *S temi križarji napravimo morda križ čez spomine*.

Naj bo hvalnice konec in k redkim pomanjkljivostim! Stava vejice je večkrat osebna, drugačna od norme v SP; A, I 1 *odtod* (se piše narazen); *ognjeno rdeč* (enotno barvo pišemo skupaj); A, II 4 *tri in petdeset* (skupaj); *mojbog* (kot medmet bi res lahko pisali skupaj). Pretekli pogojnik bi moral biti v tehle dveh primerih; A, I 1 *je sel na konja, ne da bi slutil, kakšen bo izid*, A, V 3 *iz Londona sem jo potegnil, ne da bi plačal račun*. Sicer še: A, I 1 *nož, ki tebe vreže*. Prav je *ureže*; zgornja pisava zaradi siniceze ni potrebna. *Odlóžimo za hip! Kvečjemu odlóžimo*. A, I 2 *Znata pobirati stopinje boljše* (prav bolje, ker je prislov). Nasprotno v A, IV 4 *Da popraviš vsaj najhuje* (prav najhuješe). A, I 3 *Objestno se obnašate*. V privzdignjenem govoru rajši *se vedete*. A, II 3 *Poslej me ne vprašuj več, kam da grem*. Po SP *kam grem*. A, II 4 *Ko kdo drugi*, B, III 2 *Nihče drugi*. Zaimek je *drug*, vrstilni števniki *drugi*. A, III 1 *Izgleđi so lepi*. V privzdignjenem govoru rajši *kar dobro kaže*. *Ko bo pisar gotov. Rajši ko bo pisar končal*. A, IV 3 *Obljublja*. Lepši je nedovršnik *obeta*. A, V 3 *Natvezil si mi*. Od nedoločnika *natvesti* pač samo *natvezel*. *Nečimernost*. SP piše *nečimrnost* in *ničemurnost* (kakor n. pr. *vetrni, oktobrski*). A, V 5 *Trije junaki in en zlahtni grof bi zdajle še živeli*. Mar ne *zlahten*? Vendar se da oboje zagovarjati. B, I 1 *skrajni čas*. Po SP *skrajnji* vendar je ta oblika včasih prisiljena. B, I 3 *Našopal se je z upi*. Za izbrano govorico pač ni primerno. B, II 1 *Tako postopati z menoj*. Rajši *ravnati*. B, II 3 *Oči v oči in v neenakem boju*. Breznik je *terjal iz oči v oči*. B, II 4 *Zato ne bom pila več, nego mi prija*. Tale *nego* pri krčmarici?! B, III 2 *botra*. Pač *botrica*. B, IV 3 *Vse ostalo majhno kraljestvo, človek imenovano*. Prav *malo kraljestvo*. B, V 2 *Da vam na laž postavi vse profete*. Na tem mestu pač *preroke*.

Seveda se te in take pomanjkljivosti kar izgube med vrtilinami. Bor je delo izvrstno prevael, zatorej je naša želja: naj nam da čimprej in čimveč takšnih prevodov!

A. Bajec

LINHARTOVO IZROČILO

Drama Slovenskega narodnega gledališča je pod zgornjim naslovom za 200-letnico Linhartovega rojstva, ki smo jo praznovali ob koncu 1956, izdala okrog 200 strani obsegajočo in bogato ilustrirano knjigo v velikem formatu. Njen namen je prikazati zgodovinski razvoj slovenskega gledališča, ki se sicer kronološko začena že z verskimi igrami v dobi baroka, a idejno temelji na izročilu velikega Slovenca in revolucionarja A. T. Linharta. Knjiga